

HARKSTEDE – NEDERLANDS HERVORMDE KERK

Een fascinerende kerk; een laatmiddeleeuwse, gotische kruiskerk met driezijdig gesloten koor zo te zien, maar deze eerste indruk is bedrieglijk. De middeleeuwse voorganger uit 1250 werd afgebroken in 1691, waarna de huidige kerk tegen de overgebleven, oorspronkelijk vrijstaande toren aan werd gebouwd. De noordkant van de kerk kreeg een aanbouw even groot als de toren; daardoor ontstond de kruisvorm van de kerk. Door het ontbreken van ramen in de noordmuur van deze aanbouw oogt deze zijde minder elegant. Relatief zware steunberen moeten de spatkrachten van het gewelf opvangen. In de toren is het wapen van de stad Groningen en een mechanisch uurwerk.

De ingang van de kerk is te bereiken via een trap. De ingang zit hoog vanwege de grote, met kruisgewelven gedekte kelder onder de kerk. Hoog boven de ingang is een reliëf aangebracht voorstellende de profeet Elia en Johannes de Doper in stille aanbidding van het Lam Gods. Daaronder zit een wapenstein met de familiewapens en de datum 1694. De wapens behoren toe aan Henric Piccardt en zijn echtgenote Anna Elisabeth Rengers; zij gaven opdracht tot de bouw. Piccardt en zijn vrouw worden in een gebrandschilderd glas uit 1695 genoemd als *'heer en vrouw deser kerck en plaetse'*.

Links van de ingangspoort met dubbele deur is een tweede trap naar een smallere deur. Deze geeft toegang tot een grote houten galerij aan de binnenzijde van de westgevel. De huidige galerij verving in 1824 een kleiner balkon dat diende als ereloge voor gasten van de familie. Deze extra ruimte was nodig toen de kerk na 1824 mede dienst ging doen als parochiekerk voor Scharmer.

De kelder beslaat het gehele oppervlak van de kerk. De noordelijke aanbouw kreeg een aansluitende grafkelder. Daartegenover is het cachot, onder de toren. Boven de grafkelder had Henric Piccardt een werkkamer. In de westmuur van deze kamer is een ruimte uitgespaard, voorzien van een privaat. Voor zover bekend is het de enige kerk in Nederland waarbinnen de opdrachtgever een eigen werkkamer had. Boven de werkkamer was de 'librije' van de heer van de borg. Deze ruimte wordt sinds 1908 grotendeels ingenomen door het orgel.

Na het overlijden van Anna Elizabeth (1704) en Henric (1712) zijn hun gebalsemde lichamen in de grafkelder bijgezet. Een gedenksteen herinnert aan hun verscheiden: naast twee putti en symbolische attributen is onderin een aparte combinatie van zandloper, schedel, gekruiste botten en vleugels. Een gevleugelde zandloper staat symbool van de kortstondigheid van dit leven en het naderende stervensuur. Een gevleugelde schedel verwijst zowel naar het onvermijdelijke, als naar het herscheppende element van de dood: de ziel die naar de hemel vliegt .

Het interieur is gedekt met kruisribgewelven. De preekstoel en de kas van het orgel zijn een ontwerp van de Groninger stadsbouwmeester Allert Meijer. Het orgel is in 1696 gebouwd door Arp Schnitger. Van het oorspronkelijke instrument is na de verbouwing door Marten Eertman in 1908 weinig overgebleven, al liet hij de orgelkas intact. Andere bezienswaardigheden in de kerk zijn een fraai gesneden preekstoel die te bereiken is via een trap in de muurdikte, de heren- of Piccardtbank en natuurlijk de beeldhouwde steen in een koorwand, voorstellende de mannaregen.